

به نام خدا

وزارت علوم، تحقیقات، و فناوری

پژوهشگاه علوم و فناوری اطلاعات ایران

(ایرانداک)

خلاصه گزارش برای پژوهشگران

عنوان

سرقت علمی در میان دانشجویان دانشگاه‌ها
مطالعه مرور سیستماتیک و متاآنالیز

سال

۱۳۹۶

مجری

رویا پورنقی

معرفی پژوهش

سرقت علمی به عمل و یا فعالیت برداشت ایده، کار و ... از شخصی و ارائه آن به نام خود گفته می‌شود و همان سرقت ادبی است (فرهنگ لغت اکسفورد، ۲۰۲۰). موسسات علمی به طور مکرر این مسئله را تاکید کرده‌اند و سعی کرده‌اند استراتژی برای کاهش سرقت علمی در میان دانشجویان و محققان خود بکار گیرند. از دیرباز مسئله سرقت ادبی وجود داشته، لیکن با توجه به شرایط رقابتی حاکم بر محیط‌های آموزشی و پژوهشی و بستری که با استفاده از فناوری‌های رایانه‌ای و به ویژه اینترنت مهیا شده است، مراکز آموزشی و پژوهشی دنیا در مورد افزایش میزان تقلب و دستبرد علمی، نگرانی‌های روزافزونی دارند. مسئله مهم این است که چگونه می‌توان با برنامه‌ریزی درست و منطقی سرقت علمی در بین دانشجویان را کاهش داد. هدف اصلی پژوهش حاضر تعیین مصادیق سرقت علمی در میان دانشجویان دانشگاه‌های جهان است. در راستای نیل به این هدف، میزان مصادیق سرقت علمی در بین دانشجویان، میزان سرقت علمی بر اساس ویژگی‌های جمعیت شناختی دانشجویان، تفاوت‌های مصادیق سرقت علمی در میان دانشجویان کشورهای توسعه یافته و در حال توسعه، تفاوت‌های مصادیق سرقت علمی در میان دانشجویان کشورهای منطقه، تفاوت‌های مصادیق سرقت علمی در میان دانشجویان کشورهای جهان اسلام بررسی و تعیین شدند. همچنین راهکارهایی جهت کاهش مصادیق سرقت علمی در دانشگاه‌های کشور ارائه شد.

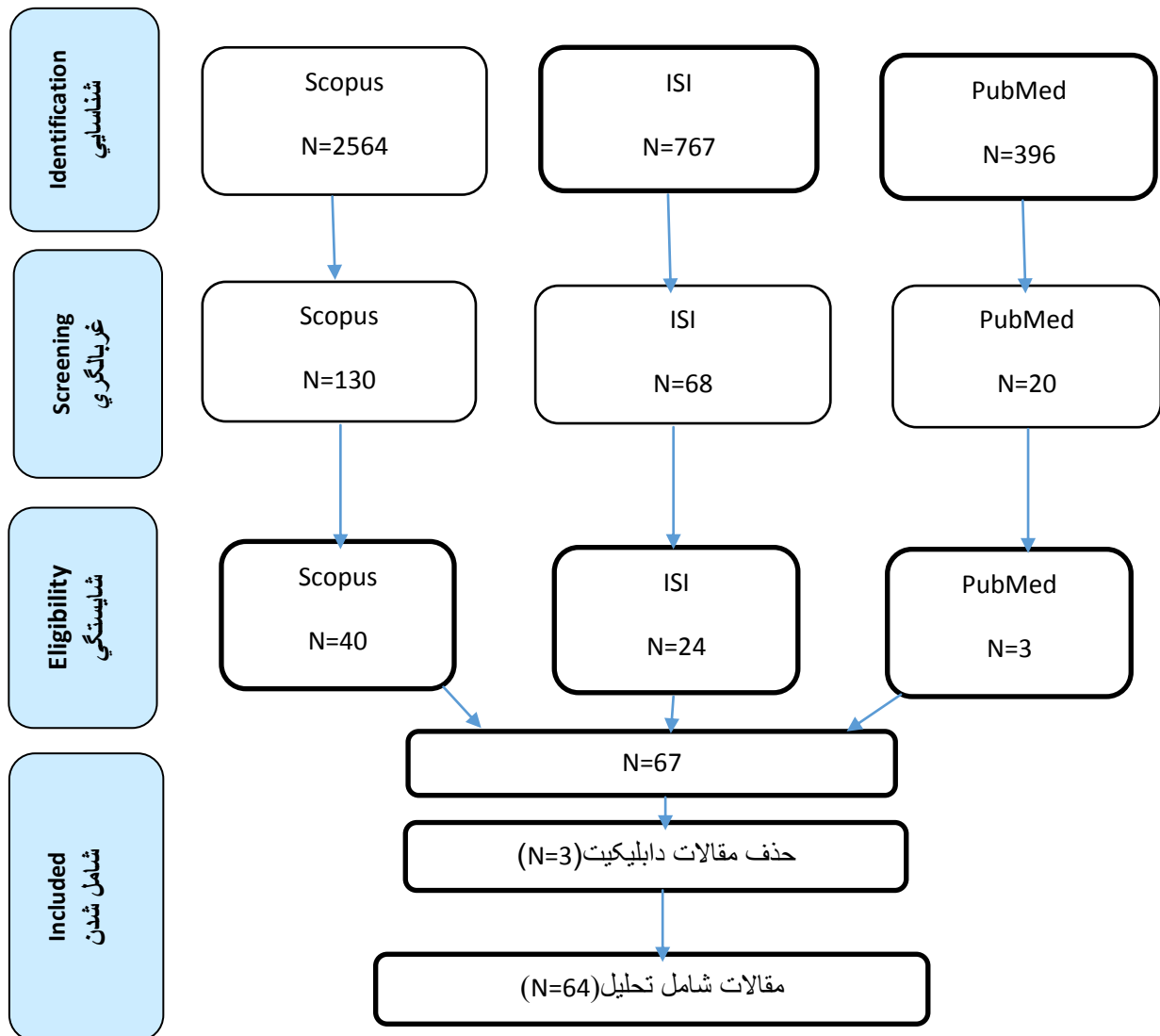
روش پژوهش

پژوهش حاضر به روش مرور سیستماتیک انجام شد. انجام مطالعات مرور سیستماتیک به طور کلی در برنامه‌ریزی‌های مدیریتی مفید شناخته شده است. مرور سیستماتیک در این حوزه کمک بسیاری به شناخت مشکلات و ارائه راهکارها و برنامه‌ریزی‌های مدیریتی کوتاه‌مدت و بلندمدت جهت رفع این مشکل می‌کند. نتایج سیستماتیک بازتاب ملی و بین‌المللی دارد. لذا در این پژوهش با قصد بررسی سرقت علمی در جامعه دانشگاهی (دانشجویان) انجام شد و هدف آن رسیدن به اطلاعاتی جامع جهت برنامه‌ریزی برای جلوگیری از سرقت علمی در میان دانشجویان است. مراحل مرور سیستماتیک و متاآنالیز به طور کلی طبق استاندارد کوکران^۱ در هشت گام انجام شد: ۱. انتخاب موضوع، ۲. تعیین معیارهای ورود و خروج، ۳. تعیین استراتژی جستجو با استفاده از ابزارهای موجود در پایگاه

^۱ Cochrane

اطلاعاتی و کلیدواژه های مرتبط استاندارد، ۴. تعیین مکان مطالعه (در پژوهش حاضر مناسبترین پایگاههای اطلاعاتی موجود شامل اسکوپوس، وب آو ساینس و پایمد بود)، ۵. انتخاب مطالعات (با مطالعه چکیده مقالات و بررسی معیارهای ورود و خروج مطالعه مقالات مرتبط و مناسب انتخاب می شوند. این مرحله توسط دو محقق به طور همزمان انجام می شود و نتایج آنها با یکدیگر مقایسه می شود)، ۶. ارزیابی کیفیت (در این مرحله پس از طراحی ابزار ارزیابی کیفیت، منابع استخراج شده توسط دو نفر پژوهشگر به طور مستقل مطالعه و مرور و در نهایت تمامی مطالعات وارد مطالعه شده توسط یک نفر متخصص و صاحب نظر، در آن زمینه کنترل و تایید شد)، ۷. استخراج داده ها توسط فرمی که متناسب با این مرحله طراحی شد انجام شد، ۸. آنالیز و ارائه نتایج که مرحله نهایی است.

فلوچارت پریزما جستجوی اطلاعات با سینتکس مناسب از جستجو و شناسایی تا شامل شدن

یافته‌ها

یافته‌ها در خصوص مصادیق سرقت علمی در بین دانشجویان نشان داد بدرفتماری دانشگاهی مصادیق بسیاری دارد که یکی از این مصادیق سرقت علمی است. دسته بندی کلی مصادیق بدرفتماری دانشگاهی شامل سرقت علمی (پارافریز کردن نادرست، کپی برداری نادرست، استناد نادرست، خودسرقتی، سرقت کلی آثار)، تقلب (در امتحان، در تکالیف کلاسی)، دستکاری (تحریف، جعل)، مصادیق کمک گرفتن و یا کمک کردن غیر مجاز (تبانی، سایه نویسی)، کلاه برداری (دروغگویی، سایر گویه‌های کلاه برداری)، و سایر مصادیق بدرفتماری دانشگاهی می‌باشد.

از میان مصادیق بدرفتاری دانشگاهی تقلب در امتحان و تکالیف بیش از سایر مصادیق بدرفتاری اتفاق افتاده و کمترین میزان مصادیق مربوط به کلاه برداری و دروغ‌گویی است. در خصوص مصادیق سرقت علمی نیز مرور نوشته‌ها نشان می‌دهد بیشترین نوع سرقت علمی مربوط به کپی برداری نادرست است که به صورت کپی کردن بدون استناددهی و یا استناددهی اشتباه و ناقص رخ می‌دهد.

مردان بیشتر از زنان به سرقت علمی دست می‌زنند و در افراد کم تجربه و در مقاطع تحصیلی پایین‌تر نیز بدرفتاری‌های دانشگاهی پررنگ‌تر است. عوامل دیگری نیز وجود دارد که بر میزان سرقت علمی تاثیرگذار است مانند عوامل فرهنگی و وجود و وضع قوانین و مقررات مرتبط و ...

بررسی مصادیق سرقت علمی در میان دانشجویان کشورهای توسعه یافته و در حال توسعه نشان داد تفاوت چشم‌گیری بین میزان و مصادیق سرقت علمی در بین دانشجویان کشورهای توسعه یافته و در حال توسعه به چشم نمی‌خورد. لیکن در برخی مصادیق تفاوت‌هایی وجود دارد. علاوه بر مصادیق سرقت علمی بیشتر تفاوت کشورهای در حال توسعه و توسعه یافته مربوط به بخش دلایل ارتکاب سرقت علمی و انگیزه‌های ارتکاب سرقت علمی است. همچنین در کشورهای توسعه یافته قوانین و مقررات مبارزه با سرقت علمی و آموزش‌های پیشگیری از آن بیشتر وجود داشت و میزان آشنایی و آگاهی دانشجویان با قوانین و مقررات مورد پژوهش‌های بسیاری بود، لیکن در کشورهای در حال توسعه در مرحله تدوین قوانین و مقررات هستند و در مرحله آغاز آموزش‌های جلوگیری از سرقت علمی می‌باشند.

یافته‌ها نشان داد مصادیق سرقت علمی در کشورهای توسعه یافته و در حال توسعه متفاوت است. در کشورهای توسعه یافته بیشتر مصادیق شامل تقلب در تکالیف کلاسی و تقلب در جلسه امتحان است که از مصادیق بدرفتاری دانشگاهی است و کمتر مصادیق سرقت علمی محسوب می‌شود و در کشورهای در حال توسعه بیشتر مصادیق مرتبط با سرقت علمی خصوصاً مصادیق کپی کردن نادرست و استناد نادرست و پارافریز کردن نادرست است و همچنین همکاری‌های غیر مجاز مانند سایه نویسی و تبانی است.

نکته قابل توجه این است که در هر دو کشور کشورهای دستکاری (جعل و تحریف) اطلاعات در بین دانشجویان دانشگاه در کمترین میزان مصادیق است.

مصادیق بسیاری از منظر سرقت علمی و بدرفتاری دانشگاهی در میان کشورهای منطقه اطراف ایران توسط دانشجویان انجام می‌شود که بیشترین آنها شامل: کپی جمله بدون استناد، انجام تکالیف همراه با یک گروه و با کمک منابع اینترنتی، کپی کردن منابع از اینترنت، کپی حجم زیادی از مطالب با ذکر استناد، اشتباه نوشتاری، کپی مجاز کار دیگران روی اینترنت، پارافریز کردن مطالب اینترنتی به گونه‌ای که به ایده اصلی آسیب وارد شود، ارائه یک تکلیف در چند کلاس است. البته در بین کشورهای منطقه از لحاظ مصادیق سرقت علمی تفاوت وجود دارد.

در کشورهای جهان اسلام

در ایران بیشترین مصادیق در بین دانشجویان کپی یک جمله بدون استناد است. در پاکستان بیشترین مصادیق را در حوزه سرقت علمی به طور کلی شناسایی کردند و این میزان ۸۲ درصد می‌باشد. در ترکیه بیشترین مصادیق شامل: انجام تکالیف همراه با یک گروه و با کمک منابع اینترنتی، کپی کردن منابع از اینترنت، کپی حجم زیادی از مطالب با ذکر استناد است. در روسیه بیشترین مصادیق شامل کپی بدون استناد مطالب، پارافریز کردن مطالب بدون استناد، و خرید مقاله است.

نتیجه گیری و پیشنهادها

جمع بندی نتایج پژوهش در خصوص راهکارهای کاهش مصادیق سرقت علمی نشان می‌دهد بیشتر پژوهش‌ها تمرکزشان بر آموزش مصادیق سرقت علمی، تدوین آیین نامه‌ها و شیوه نامه‌ها و کدهای اخلاقی معتبر و آموزش و آگاهی رسانی آنها به دانشجویان و اساتید، تدوین مجازات متناسب با نوع سرقت علمی و آگاهی رسانی آنها، کاهش تکالیف دانشجویان، آموزش استفاده از نرم افزارهای سرقت علمی، آموزش و رشد مهارت‌های سواد اطلاعاتی، و از همه مهمتر فرهنگ سازی چرایی مبارزه با سرقت علمی و ارزش نهادن به پژوهش‌های اصیل و غیر تکراری است که می‌تواند برای دانشگاه‌های کشور نیز الگوی مفیدی باشد و مورد استفاده قرار گیرد. در این راستا موارد ذیل پیشنهاد می‌شود:

- دوره‌های آموزشی آشنایی با مصادیق سرقت علمی و همچنین کارگاه‌های عملی در این زمینه در ترم‌های نخست تمامی دوره‌ها و رشته‌های آموزشی گنجانده شود.
- فرهنگ سازی در کشورهای مختلف خصوصاً کشورهای آسیایی و خاورمیانه در این خصوص صورت گیرد.
- برای دانشجویان و رشته‌هایی که بیشتر با اینترنت و کامپیوتر سرو کار دارند به جهت ماهیت آن و امکان افزایش سرقت علمی دوره‌های ویژه برگزار گردد.
- از آنجا که مهمترین دلایل گرایش به دستبرد ادبی اینترنتی کمبود زمان، شمار زیاد تکالیف، و دشواری تکالیف هستند پیشنهاد می‌شود اساتید رشته‌های مختلف تکالیف کمتری بر عهده دانشجویان بگذارند و سعی کنند روش‌های آموزشی دیگر که نیاز به دریافت تکالیف بیشماری ندارد را بکار بگیرند.

- از آنجا که سطح بلوغ صداقت دانشگاهی انگلستان بیش از دیگر کشورهای اتحادیه اروپا است پیشنهاد می شود از تجربه های این کشور به صورت مطالعه موردی جهت ارائه مدل بلوغ صداقت دانشگاهی و بومی سازی آن در سایر کشورها استفاده شود.
- طرح درس سرقت علمی برای دانشگاه های کشور در سطوح کارشناسی، کارشناسی ارشد و دکتری نگارش شود و این درس از طریق وزارت علوم و وزارت بهداشت در دانشگاه های کشور به عنوان دروس پایه و اجباری ارائه گردد.
- آیین نامه ها و شیوه نامه های کاربردی در خصوص چپستی و ماهیت سرقت علمی و مجازات های متناسب با آن تهیه و نگارش شود.
- آیین نامه ها و شیوه نامه های موجود در دانشگاه ها و دستگاه های مرتبط بررسی و با نگاه کاربردی شدن و ضمانت اجرایی داشتن مرور و بازنگری گردند.
- آموزش مهارت های سواد اطلاعاتی به دانشجویان به صورت مستمر صورت گیرد.
- فرهنگ سازی در جهت کاهش مصادیق سرقت علمی در سطوح مختلف دانشگاهی، ملی و فراملی صورت گیرد.
- تفکر ارزشگذاری بر روی پژوهش های اصیل و غیر تکراری در میان اساتید و دانشجویان ایجاد شود.
- انجمن ها و کارگروه های تخصصی در حوزه سرقت علمی و اخلاق پژوهش ایجاد شود.
- آموزش و آگاهی رسانی در خصوص نرم افزارهای تشخیص سرقت علمی صورت گیرد.
- نرم افزارهای همانند یاب با تکیه بر محتوای علمی تولید شده در جهان و در زبانهای مختلف تهیه و تولید گردد.